

**ПРАВНОТО ДЕЈСТВО НА ОДЛУКАТА ПО ПРЕТХОДНОТО ПРАШАЊЕ
ВО СУДСКИТЕ ПОСТАПКИ**

Апстракт: Во сферата на граѓанско-процесната материја, проблематиката за „претходно прашање“ претставува една од најкомплексните подрачја на истражување. Ова сознание претставува предизвик да се проучува овој институт преку процесната литература и практика. Целта на ова истражување ни беше да утврдиме како Законот за парнична постапка се применува во практиката, односно како судовите најчесто го решаваат претходното прашање и дали таквото решение значи правилна примена на законот или злоупотреба на алтернативата којашто законот му ја дава на судот за решавање на истото. Главното прашање кое е предмет на анализа е правното дејство на одлуката по претходното прашање во судските одлуки како и колку судовите практикуваат прекин на процесот, а колку често одлучуваат да заземат став во тековната парница во однос на претходното прашање?! Правилната примена на овој институт зависи од стручноста и компетентноста како предуслови за правилното решавање на бројни други процесни прашања помеѓу кои своето место го наоѓа и претходното прашање. Од една страна, вака поставената анализа ќе биде од корист да се утврдат предностите и слабостите на примена на овој институт преку судската пракса. Од друга страна, иако праксата укажува дека најчесто судовите ја користат алтернативата на прекин на постапката, ќе може да се утврди дали законската можност за втората алтернатива (заземање на став по претходно прашање во постапката) не го губи своето значење.

Клучни зборови: претходно прашање, пресуда, тужби, правна дејство.

ŠUTOVA MILICA²**THE LEGAL EFFECT OF THE DECISION ON THE
PREVIOUS QUESTIONS IN COURT PROCEEDINGS**

Abstract: In the field of civil litigation material, the issue of the “previous question” is one of the most complex areas of research. This knowledge is a challenge to study this institute through process literature and practice. The purpose of this research was to determine how the Law on Civil Procedure is applied in practice, ie how the courts most often resolve the previous questions and whether such a solution means the proper application of the law or abuse of the alternative that the law gives to the court to resolve it. The main issue that is subject to analysis is the legal effect of the decision on the previous questions in the court decisions and how much the courts practice interruption of the process, and how often do they decide to take a position in the current lawsuit regarding the previous issue ?! The proper application of this institute depends on the expertise and competence as preconditions for the proper solution of a number of other procedural issues, among which the previous question finds its place. On the one hand, such an analysis will be useful to determine the strengths and weaknesses of the application of this institute through court practice. On the other hand, although the practice indicates that the courts most often use the alternative of termination of the procedure, it will be possible to determine whether such a legal possibility for the second alternative does not lose its significance.

Keywords: previous questions, judgment, appeal, legal effect.

¹ Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип; milica.sutova@ugd.edu.mk

² Faculty of Law; University “Goce Delcev” Stip; milica.sutova@ugd.edu.mk

1. ВОВЕД

Во процесната литература и практика уште многу одамна е констатирано дека проблематиката за „претходното прашање“ претставува непресушен извор на правни дилеми, дијаметрално спротивставени теоретски гледишта и практични проблеми. Во сферата на граѓанската процесна материја, проблематиката за „претходно прашање“ претставува една од најкомплексните подрачја на истражување. Ваквото становиште забележано од многу реномирани процесуалисти во правната книжевност, ни се потврди на самиот почеток на нашето истражување, иако мора да признаеме дека токму тоа беше еден од најголемите мотиви да го анализираме ова прашање. Без било какви дилеми во поглед на истражувањето, ни се чинеше најправилен пристапот за паралелна анализа на теоретските и практичните аспекти. Ова во конкретна смисла подразбира емпириско истражување на материјата и употреба на методи кои ќе ни дадат резултати од практикувањето на овој процесен институт. Тргувајќи од законските одредби и анализите на еминентни професори од областа на граѓанската процесна материја, преку анализа и елаборација на одреден број судски пресуди, дојдовме до целите кои си ги поставивме на самиот почеток на ова истражување и тоа: *да се согледа примената на институтот „претходно прашање“ во судските постапки, да се утврди оправданоста на неговото постоење, и конечно, можноста од злоупотреба на овој законски нормиран институт.*

За остварување на овие цели, покрај релевантната литература која ни стоеше на располагање, користевме одреден број судски пресуди и спроведовме неколку интервјуа во граѓанските одделенија на неколку основни и апелациони судови на територијата на Република Македонија.³ Интервјуто го спроведувавме лично, и во текот на истото настојувавме од секој поединечен суд да добиеме одговор зошто во конкретен случај одлучил да ја прекине постапката, или зазел став во поглед на претходното прашање кое му се наметнало во текот на решавање на главната работа.

Покрај резултатите кои ги добивме во поглед на прашањето колку често интервјуираните судии одлучиле да ја прекинат постапката и за која материја, ние отидовме чекор напред со цел да осознаеме од кој причини одлучил така. Поинаку кажано, иако пред себе го имавме образложението на пресудата, ни се чинеше од исклучително значење за вистинските резултати беше токму непосредниот контакт со судијата, за која што цел се послуживме со примената на методот интервју.

2. ПОИМ НА ПРЕТХОДНО ПРАШАЊЕ

Дефинирањето на поимот „претходно прашање“⁴ е предуслов за понатамошно и поподробно проучување на овој институт. Правилното дефинирање на претходното прашање е од суштествено значење за правилно толкување и применување на концептот на претходно прашања. За таа цел и самата структура на овој труд е конструирана така што дефинирањето на поимот претходно прашање претходи на сите останати прашања кои се предмет на понатамошна анализа.

Преку дефинирање на поимот на претходно прашање, анализа на решенијата и пресудите на судовите, ќе пристапиме кон проучување на она што претставува *diferencia specifica* за овој институт, со акцент на правните дилеми и карактеристики на донесените судски одлуки и заземените ставови во различните судски или управни постапки.

Претходното прашање е правно прашање кое што го условува решавањето на друг конкретен спор.⁵ Во правната литература постојат повеќе дефиниции кои се релевантни за поимот на претходно прашања иако во суштина станува збор за „игра на зборови“ па секој сериозен автор тргнува од законската дефиниција која ја прифаќа и македонскиот закон за парнична постапка⁶ според која што *претходното прашање е прашање за постоење на некое право или правен однос, од чие што решавање зависи судската одлука во главната постапка.* Според македонското законодавство:

(1) *Кога одлуката на судот зависи од претходното решение на прашањето дали постои некое право или правен однос, а за тоа прашање уште не донел одлука судот или друг надлежен орган (претходно прашање), судот може сам да го реши тоа прашање, ако со посебни прописи поинаку не е определено.*

³ Истражувањето е спроведено во основен суд Гевгелија, Штип, Кавадарци, Неготино, Основен граѓански суд Скопје, Апелационен суд во Штип, Апелација Скопје.

⁴ Во правната литература, покрај терминот претходно прашање се користи и терминот прејудициелно прашање, инцидентно прашање.

⁵ Така и М. Dika и J. Čizmić: *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije BiH*, Sarajevo, 2000, str. 58.

⁶ Чл. 11 ст. 1 од ЗПП. Закон за меѓународна трговска арбитража на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 39/2006).

- (2) Одлуката на судот за претходното прашање има правно дејство само во парницата во која е решено тоа прашање.
- (3) Во парничната постапка судот во однос на постоењето на кривично дело и кривична одговорност на сторителот е врзан за правосилната пресуда на кривичниот суд со која обвинетиот се огласува за виновен.⁷

Оваа законски нормирана категорија во членот 11 на ЗПП, наоѓа своја примена во голем број судски постапки на основните и апелационите судови во Република Македонија и тоа: утврдување на правото на сопственост и утврдување на големината на уделот на сопственикот како претходно прашање во постапка за делба на имот⁸; претходно прашање за утврдување на сопственоста на тужителот во спор по тужба за враќање на ствари по сопственички основ за поврат; претходно прашање за постоењето или непостоењето на купопродажниот договор, во постапката за плаќање на купопродажната цена, или во оценка на обврската за плаќање на закупнина, како претходно прашање може да се наметне постоењето на договорот за закуп, за исход на спор по барање за плаќање на камата, одлучувачко-претходно прашање може да биде дали постои главен долг итн.

Потребата за решавање на претходно прашање се јавува и во случај на делба на оставинска маса, односно во случај кога противникот на предлагачот во постапката за делба истакне одредено барање, кое што согласно законот може да го оствари и после правосилното решавање на наследувањето.⁹ Секоја од овие поединечни постапки во кои се наметнува потребата од решавање на претходно прашање, се карактеризира со точно одредени правила на постапување, што ја прави секоја постапка посебна. Во насока на ова, ќе пристапиме кон теоретска и практична анализа на конкретни судски спорови, како теоретските становиште би ги потврдиле со судската практика.

Пред да пристапиме кон анализа на одредени судски постапки во Република Македонија, ни се чини од посебна важност уште при самото дефинирање на поимот на „претходното прашање“ е да укажеме на фактот дека претходното прашање единствено може да биде правно прашање. Всушност претходното прашање мора да биде од правна природа-право или правен однос, а не да се поставува како утврдување на некој факт, на пример дека на некому му е нанесена телесна повреда. Така и по мислењето на проф. Петрушиќ, сосема е разбирливо дека спорот за фактите од кои зависи постоењето на право или правен однос, сам по себе нема карактер на претходно прашање и дека начинот на решавање на претходните прашања не зависи од тоа дали претходното прашање е правно, бидејќи тоа и единствено може да биде правно. Начинот на решавање на претходното прашање зависи од тоа дали помеѓу странките постои спор за фактите од кои зависи решавањето на претходното прашање. Ова гледиште е застапено и од страна на Чавдар¹⁰ кој укажува на тоа дека претходното прашање претставува таква правна целина, која ќе може да биде самостоен предмет на извесна постапка пред друг суд или управен орган. Решавањето на претходно прашање е *conditio sine qua non* за конкретна парница.

а. Задолжителната (условна) природа на претходното прашање

Претходното прашање е правно прашање кое што го условува решавањето на спорот. Решавањето на претходното прашање претставува претходна фаза во процесот на одлучување по главната ствар. Од овде произлегува условувачкиот карактер на претходното прашање, во смисла дека заземањето став во однос на него, или неговото решавање претставува услов за донесување одлука по главното барање. Во контекст на ова се случаите во кои што *плаќањето на купопродажната цена е условено од утврдувањето на постоењето или непостоењето на договорот за купопродажба, одлуката за статусот на тестаменталниот наследник е условено од полноважноста на тестаментот, усвојувањето на реивендикационата тужба е условена од претходното утврдување на титуларот на правото на сопственост, одлуката по барањето за исплата на камата е условена од прашањето за постоењето или непостоењето на главен долг, личната и неограничена одговорност на управителот/акционер е условена од прашањето за злоупотреба на правното лице итн.*¹¹ Поинаку кажано, кога одлуката на судот зависи од

⁷ Член 11 од ЗПП.

⁸ Види детално за ова: Докторску дисертацију на тему “Поступак за деобу заједничких ствари или имовине“ (Докторску дисертацију, Проф.д-р Невена Петрушич, 1995 година).

⁹ Оп.цит., стр. 280.

¹⁰ Интервју спроведено со Проф.д-р Кимо Чавдар, судија на Врховен суд во пензија.

¹¹ Така и В. Poznić, V. Rakić- Vodinelić, *Gradansko procesno pravo, Savremena Administracija*, Beograd, 2010, str.277.

решавање на прашањето дали постои некое право или правен (условен) однос, за кој нема правосилна одлука од страна на суд или друг орган, а меѓу странките истото е спорно, се отвора претходно или прејудициелно (инцедентално) прашање.¹²

Квалификацијата на конкретно прашање како претходно прашање првенствено е условено од присуството на „правноста“ како основен елемент. За да биде едно прашање претходно прашање во постапка, тоа мора да биде од правна, а не од фактичка природа. Во правната книжевност се среќаваат и други сфаќања. Според Камхија, кога во вонпарнична постапка како претходно прашање се јавува спор за право, вонпарничниот суд може сам да го реши претходното прашање, меѓутоа кога како претходно прашање се јавува спорно прашање од фактичка природа, судот е должен странките да ги упати на парнична или управна постапка. Слично гледиште зазема и проф. Георгиевски, кој тврди дека режимот на решавање на претходното прашање е различен, во зависност од тоа дали претходното прашање се однесува на постоење на право односно правен однос, или се јавува како факт од кој зависи постоењето на право односно на правен однос.¹³

Нашето мислење во целост конвергира со мислењето на проф. Невена Петрушич. Ни се чини непотребна која било полемика во однос на ова прашање со оглед на фактот што како теоријата така и самата практика покажува дека услов едно прашање да се третира како претходно прашање е тоа да биде правно прашање. Иако навидум ни се чини едноставно, истражувањата покажува дека практиката изобилува со судски пресуди на првостепените судови, во кои судовите дозволуваат дилеми во поглед на одредувањето на правноста на претходното прашање, а посебно за забележување е неуспехот во утврдувањето на врската (релевантноста/битноста), помеѓу претходното прашање и прашањето за меритумот на спорот.¹⁴

Генерално утврдено правило е дека претходното прашање не го иницира самиот суд во постапката. Тоа се појавува редовно кога едната странка го спори постоењето на условувачкиот однос на другата странка (на пример по *rei vindicatio*-сопственичка тужба за поврат на стварта, едната странка го спори правото на сопственост на другата странка). Практиката покажува дека најчесто претходното прашање го отвора тужениот во својата одбрана меѓутоа постојат и случаи каде што претходното прашање е иницирано од страна на тужителот. Исклучок од генералното правило дека претходното прашање го иницираат самите странки во постапката е во случај кога во парницата се појавува сомневање дека е сторено кривично дело кое се гони по службена должност. Во овој случај судот е должен да поднесе кривична пријава и може да одреди прекин на постапката кога исходот на спорот зависи од постоење на кривично дело и одговорност на сторителот.

Сепак судот ќе донесе решение за прекин на постапка на барање на самите странки само ако смета дека од исходот на претходното прашање зависи главното.¹⁵ Меѓутоа, судот ќе донесе решение за прекин на постапката и ќе чека пресуда или решение по тоа прашање откако странките достават доказ во рок определен од судот дека веќе е поведена друга постапка.¹⁶

Точно е дека претходното прашање се поставува на барање на страните во спорот и дека истиот одлучува само во границите на барањето на страните, меѓутоа судот секогаш по принципот *jura novit curia* е должен да ги согледа околностите и на барање на страните во никој случај не смее да го игнорира постоењето на претходното прашање. Решавањето на претходното прашање

¹² L. Karamarković, Prethodno pitanje, u Rasprave iz ugovornog, odštetnog i procesnog prava, Beograd, 2001.

¹³ Камхи, С.-Вонпарнични поступак, Сарајево, 1968, стр.31, Георгиевски, С.-Коментар на Законот за вонпроцесна постапка, Скопје, 1980, стр.58 (во Докторску дисертацију на Проф.д-р Невена Петрушич “Поступак за деобу заједничких ствари или имовине“).

¹⁴ Преку сумирање на податоците добиени од истражувањето за целите на овој труд, констатиравме дека судовите во Република Македонија во конкретни случаи воопшто не ја утврдуваат нишката помеѓу претходното прашање и одлуката по главното прашање. Во правната книжевност ова се квалификува како утврдување на релевантноста на претходното прашање во однос на главното. Таков е случајот во пресудата на Апелациониот суд во Битола ГЖ 428-12 од 05.07.2012 кој што постапувајќи по предметот со право донел решение со кое ја уважува жалбата на тужителката и го враќа предметот на повторно постапување на првостепениот суд, истакнувајќи дека истиот неосновано ја прекинал постапката со образложение дека за решавање на главниот предмет е потребен исходот на истражната постапка. Второстепениот суд со право констатирал дека истражната постапка која се водела не преставува претходно прашање односно дека станува збор за две посебни постапки кои се независни една од друга.

¹⁵ Во постапка во која ќе се јави претходно прашање, одлука за решение за прекин на постапка носи судот без оглед што тоа е барање на странките во постапката. Судијата ќе пристапи кон решение за прекин на постапка само ако смета дека од тоа прашање зависи исходот на спорот (став на судија од Основен граѓански суд Скопје).

¹⁶ Врз основа на спроведеното интервјуа со судии од Основен граѓански суд Скопје, констатиравме дека и во во практиката кога ќе се појави претходно прашање а странките изјавуваат дека ќе поведат друга постапка во која тоа прашање ќе биде решено како главно, судиите ја прекинуваат постапката *откако* странките во однапред даден рок ќе достават доказ дека повеле постапка по тоа прашање.

не е цел сама за себе. Се разбира исклучокот постои во случај кога тоа во друга постапка ќе се постави како главно прашање, меѓутоа тогаш го губи квалификативот на претходно прашање и атрибутот условувачки карактер, па не ја доведуваме во прашање неговата самостојност.

Во контекст на ова не изненадува игнорантскиот однос на судот спрема претходното прашање во случај кога надвор од ова прашање не е можно донесувањето на законска одлука.

Во ова смисла е и одлуката на Апелациониот суд во Штип кој што со одлука ГЖ-1653/13 ја укинал одлуката на Основниот суд во Штип со одделение во Пробиштип П-1.373/11 со која е прекината постапката поради тоа што Основниот суд погрешно утврдил дека претходното прашање е од значење за решавање на главната работа и се јавува како услов за решавање на главното прашање. *In concreto*, со цел да добиеме јасна претстава, Основниот суд утврдил дека се исполнети условите за прекин на постапката согласно чл.201 ст.1 т.1. од ЗПП, со образложение дека со поднесувањето на кривичната пријава од страна на тужителката до ОЈО Скопје за кривично дело „измама“ против тужениот, се јавила потреба како претходно прашање да се реши дали постои некое право или правен однос односно кривично дело од чие решавање зависи одлуката на конкретниот спор. Основниот суд не проценил дека кривичната пријава и постоењето на кривичното дело е ирелевантно за тужбеното барање. Оттука, неговата одлука да се прекине постапката и да се чека одлуката на кривичниот суд, во случај кога тоа е ирелевантно за главното барање, директно го повредува начелото на економичност и рационалност во одлучувањето.

По својата природа, претходното прашање треба да биде такво да може да биде главен предмет на решавање во некоја друга постапка, а кое не е главно во постапката во која се јавува (но може да стане). Ова произлегува од фактот што странките не го поставиле како барање во постапката. Дотолку повеќе што судот согласно основните начела на процесната постапка одлучува во границите на барањето кое што го поставуваат страните, останува должноста на судот да одлучува во рамките на барањето кое е поставено или за барања за кои не е надлежен затоа што за претходното прашање кое се јавува по постапката може да биде надлежен друг суд или орган.¹⁷

Позната практика на македонските судови е и игнорирањето на претходното прашање во случај кога неговото решавање е услов да се одлучи по главното барање. Попрецизно, истражувањето покажува дека практиката се движи на линија на поставување на претходно прашање во случај кога е ирелевантно за одлуката по главното барање и игнорирањето на претходното прашање во случај кога претставува услов за решавање на главното барање. Во насока на ова е пресудата на Основен суд во Кавадарци, базирана на фактичка состојба и примена на материјално право без да се земе предвид претходното прашање кое природно се наметнало во спорот. Со цел да се корегира одлуката, Апелациониот суд во Штип, ја укинал пресудата,¹⁸ укажувајќи му на првостепениот суд за битноста на претходното прашање и тоа за одлуката на управниот суд во поглед на прашањето: дали извршеното оценување и одлуките во врска со оценувањето се законити. Првостепениот суд требало да ја прекине постапката по предметната тужба за поништување на одлуките за престанок на работен однос, се до правосилното завршување на управната постапка по поднесените тужби од тужителот. Ова затоа што работниот однос на тужителот му престанал поради тоа што бил оценет со оценка „незадоволува“ два пати од последните три оценувања, а пак со тужбите пред Управен суд се бара токму поништување на оценувањето и одлуките донесени по повод поднесените приговори и жалби во врска со извршеното оценување.

Условувачкиот карактер на претходното прашање, го става судот пред кој што се поставува претходното прашање во две позиции наметнати од страна на законодавецот. Имено, во поглед на условното прашање судот може да одлучи (*да донесе решение*) да ја прекине постапката, и да ги упати странките на нова постапка,¹⁹ во која тоа прашање ќе биде решено како главно прашање, да заземе став по претходното прашање, или да донесе решение за прекин на постапката доколку е во тек постапка во која претходното прашање се решава како главно прашање.²⁰

¹⁷ Чл. 2 од ЗПП.

¹⁸ Од истражувањето на 50 судски постапки во кои се појавува претходно прашање, во 22 судот не успал да ја оцени релевантноста на претходното прашање за решавањето на меритумот на спорот.

¹⁹ Од истражувањето спроведено за потребите на овој труд, констатиравме дека од вкупно 100 судски пресуди судот во 84 одлучил да ја прекине постапката. Истражувањето е спроведено врз судски пресуди донесени во периодот од 2008 -2020 година.

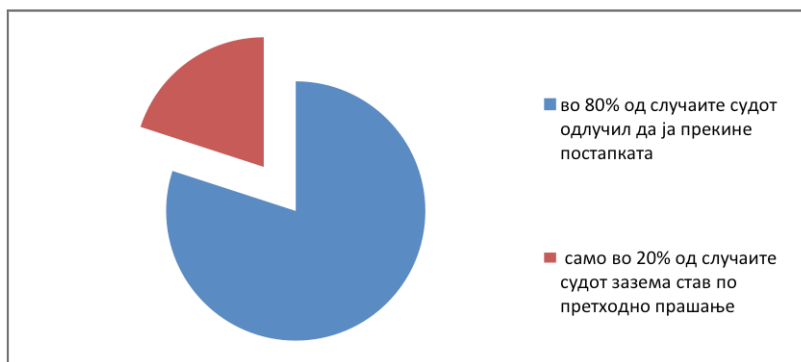
²⁰ Случај во кој судот со право ја прекинува постапката затоа што веќе е во тек постапка во која тоа претходно прашање се решава како главно. Основниот Суд во Битола со Одлука ПП Бр. 814/11 ја прекинал постапката по тужбата П.1.бр.814/11, на тужителот Л.Д. од Б., против тужениот М. Л. од Б., за утврдување право на владение, вредност 40.000,00 ден. се до правосилно завршување на оставинската постапка. Со оглед на тоа што во случајов се поставува

Во постапката во која што се јавува претходно прашање, судот има дискреционо право (*може, но не е должен*), да одлучи дали ќе зазема став по тоа прашање или ќе ги упати странките да поведат друга постапка. Во законскиот текст е правилна формулацијата кога се наведува дека одлуката (ставот) за претходно прашање има правно дејство само во парницата во кое тоа прашање е решено (таа одлука не е правосилна и не ги врзува другите државни органи). Ова со право затоа што таа не е одлука туку став па според тоа не може да биде ниту правосилна ниту обврзувачка за други државни органи.

Услов за отпочнување на нова постапка, е пред друг суд да не е веќе отпочната постапка, или судот да не одлучил да заземе став самостојно. Практиката покажува а теоријата ја прифаќа констатацијата дека судот по правило, ќе одлучи сам да го реши претходното прашање кога тоа не е поврзано со посебни тешкотии и кога основано може да се очекува дека надлежниот суд или друг надлежен орган тоа прашање ќе го реши на ист начин.²¹ Меѓутоа, кога тоа произлегува од самата природа на претходното прашање или со посебни прописи е предвидено (пр. утврдување или оспорување на татковство, односно мајчинство чл.60-75 од ЗС), судот не може тоа прашање да го утврдува како претходно прашање во некој друг спор. Во тој случај судот задолжително ќе ја прекине постапката чл. 200-201 ЗПП.

Судот пред кој што се појавува претходното прашање е ограничен во поглед на решавањето или заземањето став, единствено ако за тоа прашање е веќе донесена одлука од страна на надлежен орган. Меѓутоа судот не може да донесе решение за прекин на постапката ако не е поведена постапка пред надлежен суд за решавање на тоа прашање. (ЗПП чл. 11). Попрецизно, единствено во случаите кога прашање што е поставено како претходно за решавање на некој спор, веќе правосилно е решено од страна на надлежен суд или управен орган, судот е врзан за таквата одлука (ЗПП, чл. 322, правосилноста на пресудата, односно член.215 ст.1согласно ЗПП, за доказната сила на јавните исправи).

Во случај кога судот пред кој што се поставува претходното прашање реши поинаку од одлуката на надлежниот суд кој што решил подоцна, таа одлука може да биде основ да се бара повторување на постапката. Повторувањето на постапката по овој основ е реткост во македонската практика. При спроведувањето на интервју со неколку судии на основни судови во Република Северна Македонија, токму повторувањето на постапката е една од причините поради која што најчесто ја прекинуваат постапката. Оттука, се разбира ова не е правна аргументација, туку фактичка. Притисокот дека предметот може повторно да им се врати на судење е во директна спротивност со основната идеја за претходно прашање. Во суштина, тоа треба да ја забрза постапката. Сепак, неговата конкретна реализација најдобро се огледува во практиката, за што илустративно покажуваат статистичките податоци во табеларниот приказ.



Шематски приказ на претходни прашања во парнична постапка за период од 2008-2020 год.

Основен суд Гевгелија, Штиш, Неготино, Кавадарци, Велес, Скопје 2 Скопје,
Апелационен суд Штип, Апелационен суд Скопје.

претходно прашање за постоењето на право на сопственост, од чие решавање зависи одлуката на судот во конкретна парница, судот одлучил дека нема да го решава претходното прашање, со оглед на тоа што веќе е поведена постапка и по правосилното завршување на таа постапка, евентуалните наследници ќе ја уредат сопственоста пред нотар В. А. , која и ги упатила на спор. На мислење сме дека судот со право ја прекинал постапката и го чека исходот на постапката која е во тек за решавање на тоа прашање како главно, тргнувајќи од тоа дека ако судот зазема став по тоа прашање а подоцна тоа прашање како главно е поинаку решено во постапката која е во тек тоа претставува основ за повторување на постапката.

²¹ К. Чавдар, Закон за парнична постапка, коментар, судска практика, обрасци за практична примена и предметен регистар, Академик, 2006, стр.271.

в. Правното дејство на одлуката по претходното прашање

Правосилноста како установа на граѓанското процесното право има две значења и тоа: формална и материјална правосилност. Првото се однесува на можност да се побива пресуда со редовен правен лек, а втората го изразува нејзиното дејство во другите постапки. Правосилноста е претпоставка за настанување на други правни последици. Дури по правосилноста, пресудата може да има извршно и интервенциско дејство. Во линија со правосилноста, а од аспект на претходното прашање е и конечноста на одлуките во управната постапка. Во управна постапка, врз основа на фактите утврдени во постапката, органот надлежен за решавање донесува решение за работата што е предмет на постапката. Решение против кое не е изјавена жалба во управната постапка, или пак жалбата е искористена, а со кое странката се стекнала со некое право, односно со кое на странката и е определена некоја обврска е конечно во управната постапка.

Правосилноста и конечноста (во управна постапка) на пресудата е во тесна врска со институтот на претходно прашање. Ваквата констатација произлегува и од самата дефиниција на претходното прашање и тоа: претходно прашање е прашање за кое што нема правосилна одлука, што значи дека таква природа може да има само прашањето кое е подобно за да биде предмет на граѓанска или некоја друга постапка. Ако за претходното прашање постои правосилна судска или конечна одлука на некој друг орган, во тој случај не станува збор за претходно прашање туку за врзаност на парничниот суд со одлуката на друг суд или друг државен орган.²² Оттука, во нашиот правен систем, е прифатено гледиштето дека судот по правило е должен да ги признае правосилните одлуки на друг суд или орган, донесени во рамките на нивната надлежност.

Во случај на правосилна одлука, парничниот суд е обврзан да ја земе истата во предвид при донесувањето на одлука за главната работа.²³

Согласно ЗПП, странките во текот на самата парница може да бараат со посебно тужбено барање (и можност за противтужба) да се одлучи по претходното прашање со посебна одлука (која би имала правосилност) од истиот суд кој одлучува по главното тужбено барање, под услов да се исполнети законските претпоставки за надлежност на тој суд. Основната разлика помеѓу ваквото решавање на спорното претходно прашање и класичниот начин на решавање на претходното прашање кога одлуката за истото е дел од образложението на пресудата, е постигнувањето на правосилност на претходното прашање. Конечно, решавањето на претходното прашање на првиот начин значи и дека одлуката за него се наоѓа во изреката на пресудата.

Во оваа смисла, согласно член 177 ст.3 од ЗПП, кај тужбите за утврдување може да се постави прејудициелно тужбено барање. Имено, ако одлуката на спорот зависи од тоа дали постои или не постои некој правен однос кој во текот на парницата станал спорен, тужителот може покрај тужбеното барање да истакне и тужбено барање судот да утврди дали таков однос постои, односно дека не постои, ако судот пред кој тече парницата е надлежен за таквото барање (инцидентна тужба за утврдување). Ваквото истакнување на барање нема да се смета за преиначување на тужбата.²⁴ Ова тужбено барање²⁵ може да се поднесе само ако се бара да се утврди некој правен однос од чие постоење или непостоење зависи одлуката за спорот кој веќе тече меѓу странките.²⁶ Ваквото барање се поднесува во вид на тужба, а за него судот може да одлучи со меѓупресуда²⁷ или со делумна пресуда²⁸ зависно од тоа каков третман, во конкретниот случај, ќе му се даде на таквото тужбено барање.²⁹

Одлуката (земањето став) на судот за претходното прашање не се внесува во изреката на пресудата, освен во случај кога барањето за неговото утврдување не е поднесено во форма на посебна тужба (меѓупредлог) за утврдување или во форма на противтужба. Согласно чл. 177 од ЗПП. ст.3, ако одлуката за спорот зависи од тоа дали постои или не постои некој правен однос кој во текот на парницата станал спорен, тужителот може покрај постојното барање да истакне и тужбено барање судот да утврди дека таков однос постои, односно дека не постои, ако судот пред кој тече парницата е надлежен за такво барање.

²² В. Poznić, V. Rakić–Vodinelić, Građansko procesno pravo, Savremena Administracija, Beograd 2010, str.277.

²³ Г.Станковић, Граѓанско Процесно право, Правни Факултет у Нишу, 2010, стр. 407.

²⁴ Член 177 ст.4.

²⁵ Ова тужбено барање порано беше познато како меѓупредлог за утврдување

²⁶ Цит.дело, К. Чавдар, стр.272.

²⁷ Член член 316 од ЗПП.

²⁸ Види член 315 од ЗПП.

²⁹ Ваквото тужбено барање може да се поднесе само до заклучување на главната расправа, види член. 290 и 291.

Во контекст на ова е и чл.179 ст.1 од ЗПП според кое што тужениот може најдоцна до првото рочиште за главната расправа кај истиот суд да поднесе противтужба, ако барањето на противтужбата е во врска со тужбеното барање, или ако тие барања можат да се пребијат или ако со противтужбата се бара утврдување на некое право или правен однос од чие постоење или непостоење зависи во целост или делумно одлуката за тужбеното барање. Единствено во случај кога е поднесена посебна тужба (меѓупредлог) за утврдување во смисла на горенаведениот член или пак противтужба, кога истиот суд е надлежен и за тоа барање тогаш одлуката по тоа прашање се внесува во изреката на пресудата, која кога ќе стане правосилна, има дејство како и секоја друга одлука со која спорот меѓу тие страни е правосилно решен.

На база на ова, произлегува и разликата во начините на решавањето на претходното прашање. Квалификуваниот начин на решавање на претходно прашање со истакнување на меѓупредлог или противтужба произведува правно дејство односно влегува во изреката на пресудата т.е. е способно за материјална правосилност. Ова значи дека за исто прашање веќе не може да се поведе тужба затоа што важи правилото *non bis in idem*. *Vice versa* кога тоа прашање е решено како претходно односно судот по него зазел став по заклучување на расправата тоа влегува во образложението на пресудата и произведува правно дејство само во таа постапка.

Квалификуваниот начин на решавање на претходно прашање освен со истакнување на барање од страна на странките може да се примени и по иницијатива на судот само во случај кога по повод кондементорно барање е оспорен и основот и висината на тужбеното барање, во тој случај судот може да одлучи на основ на тоа барање да донесе меѓупресуда. Одлуката на судот по тоа барање е правосилна и влегува во изреката на пресудата.

Од аспект на управно правна материја, за претходното прашање битна е конечноста на пресудата донесена по ЗОУП. Конечноста *ipso facto* го обврзува судот пред кој што се појавил претходното прашање. Ова согласно правилото за врзаноста на судот за одлуката на друг надлежен орган или суд.

Заклучни согледувања:

Правосилноста и конечноста (во управна постапка) на пресудата, се во тесна врска со институтот на претходно прашање. Ваквата констатација произлегува и од самата дефиниција на претходното прашање и тоа: претходно прашање е прашање за кое што нема правосилна одлука, што значи дека таква природа може да има само прашањето кое е подобно за да биде предмет на граѓанска или некоја друга постапка. Ако за претходното прашање постои правосилна судска или конечна одлука на некој друг орган, во тој случај не станува збор за претходно прашање, туку за врзаност на парничниот суд со одлуката на друг суд или друг државен орган. Оттука, во нашиот правен систем, е прифатено гледиштето дека судот по правило е должен да ги признае правосилните одлуки на друг суд или орган, донесени во рамките на нивната надлежност.

Одлуката во врска со претходното прашање има декларативна природа и во неа само се констатира постоењето или непостоењето на правото или правниот однос кој е предмет на претходното прашање или евентуално природата и содржината на релевантното право или правен однос. Кога судот ќе одлучи да расправа по претходното прашање, одлуката за него нема да биде изразена со посебно решение, туку ќе биде составен дел од образложението, од причина што таа одлука не претставува одлука во врска со предметниот спор.

Предмет на анализа во истражувањето беа околу 100 судски пресуди и тоа по методот на емпириско истражување и методот на интервју. Самото истражување не упати на фактот дека одлучувањето по повод претходното прашање го изразува и капацитетот на судот да го реши прашањето кое не е во неговиот делокруг на работа. Па логично се наметна и прашањето: дали на судот кој треба да одлучи за главното прашање, треба да му се поклони верба, дали е компетентен да одлучи и по претходното прашање за чија што надлежност се јавува друг суд или орган? Дали решавањето на претходното прашање во овој случај носи само предност изразена преку ефикасноста и економичноста на постапката или е слабост изразена преку некомпетентноста на судот во решавањето на претходното прашање?! Податоците од истражувањето се базираат и на фактот што сосема оправано е дека решавањето на претходното прашање од страна на парничниот суд не секогаш е најправилното решение во случај на прашање од друга постапка за која што важат други правила на докажување. На овој начин се запазува и начелото на правна сигурност. Со право судовите во своите раце имаат моќ, легитимитет и надлежност *in concreto* да одлучат дали е најцелесходно да се заземе став по претходното прашање пред судот кој го води главниот спор или токму во тој конкретен случај најдобро решение целесходно е решавањето на претходното прашање да се даде на надлежниот суд. Во повеќето случаи судот, со право ја

прекинува постапката, заради решавање на претходното прашање од страна на друг авторитет, имајќи го во предвид фактот дека нивната одлука по тоа претходно прашање може да биде укината, изменета или вратена на повторно судење што ја прави постапката неекономична, неефикасна и неправедна.

Иако праксата укажува дека најчесто судовите ја користат алтернативата на прекин на постапката, сепак законската можност за втората алтернатива не го губи своето значење. Независно од спроведеното истражување и презентираниите резултати остануваме на гледиштето дека останува вечната дилема во поглед на прашањето за заштита на интересите на странките од една страна преку брзото и економично решавање на постапката, и заштитата на судиите од потенцијалната ситуација постапката да биде повторена.

Од спроведените интервјуа добивме впечаток дека судот од субјективни причини „под притисок“ дека пресудата ќе им биде укината и предметот повторно вратен на одлучување, ја прекинува постапката и ги упатува странките на нова постапка. Дали тоа е суштината на претходното прашање?! Дали законодавецот при имплементирањето на овој институт имал за цел судовите во најголем број случај да ја прекинат постапката. Ни се чини тоа не е целта на овој институт. Остануваме на констатацијата дека сепак правилната примена на овој институт зависи од тоа дали судот има капацитет да заземе став, зависно од стручноста и компетентноста како предуслови за правилното решавање на бројни други процесни прашање помеѓу кои своето место го наоѓа и претходното прашање.

Користена литература:

- [1] Arsen, Janevski, Tanja, Zoroska-Kamilovska, Gragansko procesno pravo, Kniga prva, Parnicno pravo, Skopje, 2009;
- [2] Arsen, Janevski, Tanja, Zoroska-Kamilovska, Gragansko procesno pravo, Kniga prva, Parnicno pravo, vtoro izmenjeneto I dopunjeno izdanje, Skopje, 2013;
- [3] Borivoje. Poznić, Građansko procesno pravo; Beograd, 1987;
- [4] Borivoje, Poznić, Vesna, Rakić-Vodinelić, Građansko procesno pravo Savremena Administracija, Beograd, 2010;
- [5] B.Schwartz French Administrative Law and the Common-law World, The Law book Exchange, Ltd, 1954.;
- [6] C. H. Beck'sche Verlagsbuch handlung, München u Berlin;
- [7] E. E. Bergsten: Community Law in the French Courts: The Law of Treaties in Modern Attire, BRILL, 1973;
- [8] Enrico Tullio, Liebman Manuale di diritto processuale civile., I quarta edizione 1980, Dott.A. Giuffreditore, Milano Elio Fazzalari, Istituzioni di diritto processuale 1975,
- [9] Cedam-Casa editrice dott. Antonio Milani, Padova;
- [10] F. Menestrina, :La pregiudiziale nel processo civile, Wien, ibidem, Milano, Dott, 1904.;
- [11] J.C.B. Mohr (Paul Siebeck); Tubingen, 1952;
- [12] Aleksandar Jakšić, Gragansko procesno pravo, Sluzben Glasnik, Beograd, 2009;
- [13] L. Karamarković, Prethodno pitanje, u Rasprave iz ugovornog, odštetnog i procesnog prava, Beograd, 2001;
- [14] L., Klicka, T., Kodek, G. E., Oberhammer, P. Festschrift für Walter H. Rechberger zum 60. Geburtstag, Springer-Verlag, Wien, 2005;
- [15] M. Dika i J. Čizmić: Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije BiH, Sarajevo, 2000;
- [16] M. Grubiša, Krivični sud I prejudicijalna pitanja, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 2/66;
- [17] M. Salma, Prethodna pitanja, "PRAVO" DOO, Novi Sad, 1995;
- [18] M. Storme, B. Hess, Compétence discrétionnaire iredujuge: limit reset controle, 2003;
- [19] M. Giunio, Krivično djelo i krivična odgovornost kao prejudicijalna pitanja u parničnom postupku, Naša zakonitost, br. 4/67;
- [20] O: Jelčić, Prethodno ili prejudicijelno pitanje u parnici, Naša zakonitost, br. 9-10/89, 1989;
- [21] Rijavec, V. Das institut der Vorfrage im slowenischen Zivilprozessrecht u Bittner, 2005;
- [22] S. Triva, V. Belajes, M. Dika Građansko parnicno procesno pravo, sesto izmejenjeno i dopunjeno izdanje; Zagreb, 1986;
- [23] Stankovic, G. Gragansko procesno pravo, Prva sveska, Parnicno procesno pravo, Niš, 2007;
- [24] Triva, S. Dika, M. Gragansko parnicno procesno pravo, Zagreb 2004,
- [25] V. Crisanto Mandrioli, Corso di diritto processuale civile, Il corso di cognition, Quinta edition, G Giapichelli editore, Torino;
- [26] V. Kralik dr. Winfried, : Die Vorfrage im Verfahrrensrecht, Wien Manz, 1953;

- [27] V. Lent, Jauerning. Zivil prazessrecht, dreizehnte Auflage, 1966;
- [28] W. Zeiss, K. Schreiber, Zivil prozessrecht, Mohr Siebeck „Artur Nikisch Zivilprozessrecht, zweiteerganzte Auflage, 2003;
- [29] A. Janevski, T. Zoroska – Kamilovska, Reševanje predhodnih vprašanj v nepravdnem postopku Republike Makedonije, LeXonomica–Revija za pravo in ekonomijo Let. II, št.2 2010;
- [30] Г.Станковић, Граѓанско Процесно право, Правни Факултет у Нишу 2010;
- [31] Н.Гризо, С.Гелевски, Б.Давитковски, А.Павлова – Данева, Административно право, УКИМ, Правен Факултет „Јустинијан Први“ Скопје, 2008;
- [32] Н.Матовски, Г. Бужаровска – Лажетик, Г.Калајџиев, Казнено процесно право, Академик, Скопје, 2011;
- [33] М.Đuško, Rasprave iz Građanskog I poslovnog prava, Panevropski univerzitet APEIRON, Banja Luka, 2007.

Нормативни акти, коментари на закони и збирки на судски одлуки:

- [1] Закон за вонпарнична постапка „Службен весник на Република Македонија“ бр. 9/2008;
- [2] Закон за кривична постапка „Службен весник на Република Македонија“ бр. 150/2010, 100/2012, 142/2016 и 198/2018;
- [3] Закон за парничната постапка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 79/2005, 110/2008, 83/2009, 116/2010 и 124/2015).
- [4] Законот за општа управна постапка „Службен весник на Република Македонија“ бр. 124/2015;
- [5] К. Чавдар, Закон за парнична постапка, коментар, судска практика, обрасци за практична примена и предметен регистар, Академик, Скопје, 2006.